Florovsky Gheorghe, Arhipreotul

LA GRANIțELE BISERICII

Este foarte dificil să dai o definiție precisă și fermă a unei schisme (eu disting o „definiție teologică” de o simplă „descriere canonică”). Căci o schismă în Biserică este întotdeauna ceva contradictoriu și nefiresc, un paradox și o enigmă. Căci Biserica este o unitate. Și întreaga ei existență constă în această unitate și unicitate, în Hristos și în Hristos. Căci printr-un singur Duh am fost toți botezați într-un singur trup (1 Corinteni 12:13). Iar prototipul acestei unități este Treimea Consubstanțială. Măsura acestei unități este sobornicitatea (sau sinodalitatea), când impenetrabilitatea conștiințelor personale este înmuiată și chiar înlăturată în unanimitate și o singură gândire desăvârșită, iar mulțimea credincioșilor are o inimă și un suflet (cf. Fapte 4:32).

Schisma, dimpotrivă, este singurătate, izolare, pierdere și negare a conciliarității. Spiritul schismei este opusul direct al bisericismului... Chestiunea naturii și sensului diviziunilor și schismelor bisericești a fost pusă în toată acuitatea sa deja în memorabilele controverse baptismale din secolul al III-lea. Și Sfântul Ciprian al Cartaginei, cu o consecvență neînfricată, a dezvoltat apoi învățătura despre lipsa completă de har a oricărei schisme și tocmai ca o schismă. Întregul sens și întregul accent logic al raționamentului său constau în convingerea că sacramentele au fost stabilite în Biserică. Prin urmare, numai în Biserică sunt acestea săvârșite și pot fi săvârșite - în comuniune și conciliaritate. Și, prin urmare, orice încălcare a conciliarității și a unității duce astfel imediat dincolo de gardul final, într-un „afară” decisiv.

Pentru Sfântul Ciprian, orice schismă este o îndepărtare de Biserică, de acel pământ sfânt și sfânt unde numai izvorul baptismal, izvorul apei mântuitoare, curge. Învățătura Sfântului Ciprian despre lipsa harului în schisme este doar reversul învățăturii sale despre unitate și conciliaritate... Acesta nu este nici locul, nici momentul să reamintim, nici să relatăm încă o dată argumentele și dovezile lui Ciprian. Toată lumea le amintește și le cunoaște, ar trebui să le cunoască, ar fi trebuit să și le amintească. Nu și-au pierdut semnificația până în ziua de azi... Influența istorică a lui Ciprian a fost de lungă durată și puternică. Și, strict vorbind, în premisele sale teologice, învățătura Sfântului Ciprian

nu a fost niciodată respinsă. Nici măcar Augustin nu este atât de departe de Ciprian. El a argumentat cu donatiștii, nu cu Ciprian însuși, nu l-a respins pe Ciprian - și a argumentat mai mult despre măsuri și concluzii practice. În raționamentul său despre unitatea bisericească, despre unitatea iubirii ca o condiție necesară și decisivă pentru acțiunea mântuitoare a sacramentelor, Augustin nu face decât să-l repete pe Ciprian în cuvinte noi... Concluziile practice ale lui Ciprian nu au fost acceptate și reținute de conștiința bisericească. Și se pune întrebarea: cum a fost posibil acest lucru dacă premisele nu au fost contestate sau respinse...

Nu este nevoie să intrăm în detalii despre istoria destul de obscură și confuză a relațiilor canonice ale Bisericii cu schismaticii și ereticii. Este suficient să stabilim că există cazuri în care Biserica, prin însăși modul său de acțiune, arată clar că sacramentele sunt semnificative chiar și în schisme, chiar și printre eretici - că sacramentele pot fi săvârșite în afara granițelor canonice ale Bisericii. Biserica îi acceptă de obicei pe cei care provin din schisme și chiar erezii nu prin botez. Evident, aceasta sugerând sau presupunând că au fost deja botezați anterior, în schismele și ereziile lor. În multe cazuri, Biserica îi acceptă pe cei care se alătură fără mirunde, și pe clerici adesea „în rangul lor existent", ceea ce cu atât mai mult trebuie înțeles și interpretat în sensul recunoașterii semnificației sau realității riturilor sacre corespunzătoare săvârșite asupra lor „în afara Bisericii". Dar dacă sacramentele sunt săvârșite, atunci numai prin Duhul Sfânt...

Regulile canonice stabilesc sau dezvăluie un anumit paradox mistic. Prin acțiunile sale, Biserica pare să mărturisească faptul că, chiar și dincolo de pragul canonic, teritoriul său mistic se extinde încă, iar „lumea exterioară" nu începe imediat...

Sfântul Ciprian avea dreptate: sacramentele se săvârșesc doar în Biserică. Dar el a definit acest „în" în grabă și prea restrâns. Și nu ar trebui mai degrabă să concluzionăm în ordine inversă: acolo unde se săvârșesc sacramentele, acolo este și Biserica?... Sfântul Ciprian a pornit de la presupunerea tacită că granița canonică a Bisericii există întotdeauna și, prin urmare, o graniță carismatică.

Și această identificare nedemonstrată nu a fost confirmată de conștiința de sine conciliară. Biserica, ca organism mistic, ca Trup misterios al lui Hristos, nu poate fi descrisă în mod adecvat doar în termeni sau categorii canonice. Iar adevăratele limite ale Bisericii nu

pot fi stabilite sau recunoscute doar prin semne sau repere canonice. Foarte des, limita canonică o indică și pe cea carismatică - iar ceea ce este legat pe pământ este legat într-un nod insolubil în Cer. Dar nu întotdeauna. Și mai des, nu imediat.

În existența sa sacramentală sau tainică, Biserica depășește, în general, măsurile canonice. Prin urmare, o ruptură canonică nu înseamnă imediat devastare și sărăcire mistică... Tot ce a spus Ciprian despre unitatea Bisericii și a Sacramentului poate și trebuie acceptat. Dar nu ar trebui, împreună cu el, să se contureze contururile finale ale trupului Bisericii doar prin puncte canonice...

Și aici apare o întrebare și o îndoială generală. Sunt aceste reguli și acțiuni canonice supuse generalizării teologice? Putem presupune motive și rațiuni teologice sau dogmatice în spatele lor? Sau este mai degrabă doar discreție pastorală și condescendență care sunt exprimate în ele? Nu ar trebui să înțelegem modul canonic de acțiune mai degrabă în sensul unei tăceri condescendente cu privire la lipsa harului decât în sensul recunoașterii realității sau semnificației sacramentelor schismatice? Și, prin urmare, este greu de posibil să ne bazăm cu precauție pe sau să introducem fapte canonice în argumentarea teologică... Această obiecție este legată de teoria așa-numitei „oikonomia”... În uzul ecleziastic obișnuit, oikonomia este un termen foarte polisemantic. În sensul cel mai larg, „oikonomia” cuprinde și semnifică întreaga lucrare de mântuire (cf. Col. 1:25; Ef. 1:10; 3, 2, 9). Vulgata o redă de obicei: dispensatio. În limbajul canonic, „oikonomia” nu a devenit un termen. Acesta este mai degrabă un cuvânt descriptiv, o anumită caracteristică generală: „oikonomia” se opune „akriviei” ca o anumită înmuiere a disciplinei bisericești, ca o anumită „retragere” sau excepție de la „legea strictă” sau de la regula generală. Iar motivul principal al „oikonomiei” este tocmai „filantropia”, discreția pastorală, calculul pedagogic - întotdeauna un argument din utilitatea lucrătoare.

„Oconomia” este mai degrabă un principiu pedagogic decât unul canonic. „Oconomia” este o corecție pastorală a conștiinței canonice. Și fiecare pastor în parohia sa, și cu atât mai mult episcopul și consiliul episcopal, pot și ar trebui să practice „oconomia”. Căci „oconomia” este îngrijire pastorală, iar îngrijirea pastorală este „oconomie”... În aceasta constă întreaga forță și vitalitate a principiului „oconomic”. Dar în aceasta constă limitele sale. Nu orice întrebare poate fi pusă și rezolvată în ordinea „oconomiei”... Și astfel se pune întrebarea: este

posibil să se pună problema schismaticilor și ereticilor doar ca o chestiune de „oconomie”?

Desigur, din moment ce vorbim despre câștigarea sufletelor pierdute pentru adevărul catolic, despre metodele de a le aduce „la înțelegerea adevărului”, orice acțiune trebuie să fie „okonomică”, adică pastorală, împreună-răstignitoare, iubitoare. Se cuvine să lași cele nouăzeci și nouă și să cauți oile pierdute... Dar cu atât mai mult este necesară sinceritate și direcție deplină... Și nu numai în domeniul dogmei este necesară această precizie, rigoare și claritate fără echivoc, adică tocmai „akrivia”, căci cum altfel se poate realiza unanimitatea. Precizia și claritatea sunt necesare mai presus de toate într-un diagnostic mistic. Tocmai de aceea, problema riturilor sacre ale schismaticilor și ereticilor trebuie pusă și discutată în ordinea celei mai stricte „akrivia”. Căci aici nu există atât quaestio iuris, cât quaestio facti, iar întrebarea este despre un fapt mistic, despre o realitate sacramentală. Nu este atât o chestiune de „recunoaștere”, cât de diagnostic - este necesar să cunoști sau să recunoști...

Tocmai din punctul de vedere radical al Sfântului Ciprian, „iconomia” în această chestiune este cel mai puțin compatibilă. Dacă dincolo de granițele canonice ale Bisericii începe imediat un gol lipsit de har, iar schismaticii în general nu au fost botezați și rămân încă în întunericul pre-baptismal, atunci claritatea, severitatea și persistența perfectă sunt cu atât mai necesare în acțiunile și judecățile Bisericii. Și nicio „clemență” nu este potrivită și pur și simplu imposibilă aici, și nicio concesie nu este permisă... Se poate admite cu adevărat că Biserica acceptă anumiți schismatici, și chiar eretici, în rândurile sale nu prin botez doar pentru a le facilita pasul decisiv?... În orice caz, aceasta ar fi o concesie foarte periculoasă și pripită. Aceasta ar fi mai degrabă o indulgență față de slăbiciunea umană, iubirea de sine și lipsa de credință și o indulgență cu atât mai periculoasă cu cât creează aparența că Biserica recunoaște sacramentele sau riturile sacre schismatice ca fiind semnificative, și nu numai în percepția schismaticilor sau a celor exterioare, ci și în conștiința majorității Bisericii însăși și chiar a autorităților bisericești. Și, mai mult, acest mod de acțiune este folosit tocmai pentru că creează această aparență... Dacă Biserica ar fi cu adevărat convinsă până la capăt că botezul nu se săvârșește în schisme și erezii, în ce scop i-ar reuni pe schismatici fără botez?... Oare chiar o face doar pentru a-i elibera în acest fel de falsa rușine de a recunoaște deschis că nu au fost încă botezați?...

Este oare cu adevărat posibil să recunoști un astfel de motiv ca fiind demn, convingător și binecuvântat?.. Este oare în beneficiul noilor veniți să-i reunești prin ambiguitate și tăcere?.. Nedumeririi justificate: nu este oare posibil, prin analogie, să se alăture Bisericii fără botez atât evreii, cât și musulmanii, „prin iconomie", Mitropolitul Antonie de Volînia a răspuns cu o franchețe deplină: „La urma urmei, toți acești neofiți, precum și cei botezați în numele lui Montanus și Priscila, ei înșiși nu vor pretinde intrarea în Biserică fără imersiune cu pronunțarea cuvintelor: În numele Tatălui și așa mai departe.

Numai acei schismatici și eretici al căror botez, cult și structură ierarhică sunt puțin diferite în exterior de cele ale bisericii pot avea o astfel de pretenție pentru o înțelegere neclară a harului bisericesc: ei sunt foarte ofensați atunci când se convertesc la biserică pentru a se pune pe același nivel cu păgânii și evreii. De aceea, Biserica, condescendentă față de slăbiciunea lor, nu a săvârșit acțiunea exterioară a botezului asupra lor, dându-le acest har în „a doua taină".

Rescriu această tiradă cu o nedumerire tristă. Din argumentele Mitropolitului Antonie, conform bunului simț, ar trebui să tragem o concluzie exact opusă concluziei sale. Pentru a-i aduce pe „neofiții" slabi și nerezonabili la „înțelegerea clară a harului Bisericii" de care le lipsește, este cu atât mai necesar și potrivit „să se îndeplinească acțiunea exterioară a botezului asupra lor", în loc ca, prefăcându-ne o adaptare la „susceptibilitatea" lor, să le dăm lor și multor altora nu doar un motiv, ci și o bază pentru a continua să fie înșelați de faptul ambiguu că „botezul, cultul și ordinea lor ierarhică diferă puțin în aparență de cele ale Bisericii". Și ne întrebăm cine i-a dat Bisericii acest drept nici măcar să schimbe, ci pur și simplu să anuleze „acțiunea exterioară a botezului", săvârșind-o în astfel de cazuri doar mental, implicit sau intenționat, în timpul săvârșirii „celei de-a doua taine" (asupra celor nebotezați...).

Desigur, în cazuri speciale și extraordinare, „acțiunea externă" („forma") poate fi chiar anulată - așa este botezul cu sânge al martirului sau chiar așa-numitul baptisna flaminis. Totuși, acest lucru este permis doar in casu neseseritas... (în caz de necesitate. - lat.). Și nu există aproape nicio analogie aici cu indulgența sistematică a sensibilității și autoamăgirii altcuiva...

Dacă „economia" este o discreție pastorală care duce la beneficiul și mântuirea sufletelor omenești, atunci într-un astfel de caz nu s-ar

putea vorbi despre „economie” decât pe dos. Aceasta ar fi o retragere deliberată în ambiguitate și obscuritate și de dragul succesului extern, deoarece bisericizarea internă a „neofiților” nu poate avea loc cu o astfel de tăcere. Este greu de crezut că i se atribuie Bisericii o astfel de intenție perversă și înșelătoare. Și, în orice caz, rezultatul practic al acestei „economii” trebuie recunoscut ca fiind complet neașteptat: în Biserica însăși, majoritatea și-a format convingerea că sacramentele se săvârșesc chiar și printre schismatici, că chiar și în schisme există o ierarhie semnificativă [deși interzisă]. Adevărata intenție a Bisericii în acțiunile și regulile sale se dovedește a fi prea dificil de recunoscut și de distins. Și din această parte, interpretarea „economică”... a acestor reguli trebuie recunoscută ca fiind neverosimilă... Această interpretare „economică”... provoacă și mai multe dificultăți din partea premiselor sale teologice generale. Este greu de crezut că i se atribuie Bisericii puterea și dreptul de a, cum ar spune, imputa ceea ce nu a... să se întâmple în ceea ce s-a întâmplat deja, „să transforme nesemnificativul în semnificativ” - „în ordinea iconomiei”... Chestiunea posibilității de a-i accepta pe clericii schismatici „în rangul lor existent” devine atunci deosebit de acută.

În Biserica Rusă, cei proveniți din romano-catolicism sau nestorianism și altele asemenea sunt primiți în comuniune „prin renunțarea la erezii”, adică în Sacramentul Pocăinței. Episcopul dă dezlegarea clericilor și astfel înlătură interdicția impusă clericului schismatic. Se pune întrebarea: se poate admite că în această dezlegare și dezlegare de păcate, botez, confirmare și hirotonire, slujbele diaconilor sau preoților, uneori chiar episcopilor, sunt săvârșite în tăcere (și chiar în secret) împreună și fără nicio „formă” sau „acțiune externă” clară și distinctă care ar ajuta la observarea și înțelegerea sacramentelor care se săvârșesc? Există o dublă ambiguitate aici: atât din partea motivelor, cât și din partea faptului în sine. Este cu adevărat posibil să se săvârșească sacramente doar prin puterea „intenției”, fără acțiune vizibilă? Cu greu. Și nu pentru că o acțiune autosuficientă sau „magică” aparține „formei”. Ci tocmai pentru că în acțiunea sacramentală „acțiunile externe” și influxul harului sunt în esență inseparabile și inseparabile...

Desigur, Biserica este o comoară a harului și i s-a dat puterea de a păzi și distribui aceste daruri ale harului... Dar puterea Bisericii nu se extinde până la însăși temeliile existenței creștine... Și este greu de crezut că Biserica are dreptul, „în ordinea iconomiei”, să admită la preoție fără hirotonire așa-zișii clerici ai confesiunilor schismatice,

care nici măcar nu au păstrat „succesiunea apostolică”, suplinind nu nici măcar neajunsurile, ci tocmai lipsa completă a harului doar în ordinea puterii, intenției și recunoașterii, de altfel, nerostite...

Nu face o astfel de interpretare întreaga structură sacramentală a Bisericii prea elastică și moale?... Și este puțin probabil ca nici măcar A.S. Khomyakov să fi fost suficient de precaut atunci când, în apărarea noii practici grecești de a-i accepta pe latinii reuniți prin botez, i-a scris lui V. Palmer: „Toate sacramentele pot fi săvârșite în cele din urmă doar în adâncurile Bisericii Ortodoxe. Forma în care sunt săvârșite este o chestiune secundară. Prin reconciliere (cu Biserica), sacramentul este reînnoit sau completat în virtutea reconcilierii; un rit eretic imperfect primește plenitudinea și perfecțiunea unui sacrament ortodox.

Însuși faptul sau ritul reconcilierii constă în esență într-o repetare a sacramentelor precedente. Prin urmare, repetarea aparentă a Botezului sau a Mirungerii, deși inutilă, nu are caracterul unei erori; ea mărturisește o diferență în rit, dar nu și în concepte.” Aici gândul este dublu. „Repetarea” sacramentului nu este doar superfluă, ci și inadmisibilă. Dacă nu a existat un „sacrament”, ci a fost săvârșit mai devreme un „rit eretic imperfect”, atunci sacramentul trebuie să fie săvârșit pentru prima dată și, în plus, cu o franchețe și o evidentă claritate deplină. Sacramentele catolice, în orice caz, nu sunt doar rituri și este posibil să tratăm latura „externă” a sacramentului cu un astfel de relativism disciplinar?..

Interpretarea „economică” a canoanelor putea fi convingătoare și plauzibilă doar cu dovezi directe și absolut clare. Între timp, ea este de obicei susținută tocmai de date indirecte și, mai ales, de conjecturi și concluzii. Interpretarea „economică” nu este învățătura Bisericii. Este doar o „opinie teologică” privată, foarte târzie și controversată, apărută într-o perioadă de confuzie și declin teologic, dintr-o dorință pripită de a se distinge cât mai clar de teologia romană...

Teologia romană permite și recunoaște că, chiar și în schisme, o ierarhie semnificativă rămâne și chiar, într-un anumit sens, se păstrează „succesiunea apostolică”, astfel încât sacramentele, în anumite condiții, pot fi și sunt efectiv săvârșite de schismatici și chiar eretici. Premisele de bază ale acestei teologii sacramentale au fost stabilite cu suficientă certitudine de Sfântul Augustin. Iar teologul

ortodox are toate motivele să ia în considerare teologia lui Augustin în sinteza sa doctrinară...

Primul lucru care atrage atenția la Augustin este chestiunea semnificației sacramentelor, pe care Augustin o leagă organic de învățătura generală despre Biserică. Validitatea sacramentelor săvârșite de schismatici înseamnă pentru Augustin continuitate cu Biserica. El afirmă direct că Biserica acționează în sacramentele schismaticilor: ea dă naștere unora în interiorul ei, iar altora în afara ei, și tocmai pentru că botezul schismatic este semnificativ, este săvârșit de Biserică (vezi: S. Augustin., De baptism 1, 15, 23). Ceea ce este semnificativ în schisme este ceea ce este în ele din Biserică, ceea ce în mâinile lor rămâne proprietatea și sfințenia Bisericii și prin care ele sunt încă cu Biserica, in qubistam rebus nobiscum sunt... Unitatea Bisericii este creată printr-o dublă legătură: unitatea Duhului și unirea păcii (cf.: Efeseni 4, 3).

Și astfel, unirea păcii este ruptă și dizolvată în schismă și dezbinare, dar unitatea Duhului în sacramente nu încetează încă. Acesta este paradoxul specific al existenței schismatice: schisma rămâne unită cu Biserica în harul sacramentelor, aceasta se transformă în condamnare, odată ce dragostea și reciprocitatea conciliară se usucă. Și aceasta este legată de a doua distincție fundamentală a Fericitului Augustin - distincția dintre „semnificația" (sau „realitatea", realitatea) și „eficacitatea" sacramentelor.

Sacramentele schismaticilor sunt semnificative, adică sunt cu adevărat sacramente. Dar aceste sacramente sunt ineficiente (non-afficacia) în virtutea schismei sau separării în sine. Căci în schismă și dezbinare dragostea se ofilește, dar în afara dragostei mântuirea este imposibilă... Există două laturi ale mântuirii: acțiunea obiectivă a harului și isprava subiectivă sau fidelitatea.

În schisme, Duhul Sfânt și sfințitor încă respiră. Dar în încăpățânarea și slăbiciunea schismei, vindecarea nu se realizează. Nu este adevărat să spunem că în riturile schismatice nu se realizează absolut nimic, căci dacă recunoaștem în ele acțiuni goale și cuvinte lipsite de har, atunci ele nu sunt doar goale, ci se transformă într-un fel de profanare și falsificare. Dacă riturile schismaticilor nu sunt sacramente, ele sunt o caricatură blasfemică. Și atunci nici tăcerea „economică", nici acoperirea „economică" a păcatului nu sunt posibile.

Ritul sacramental nu poate fi doar un rit, gol, dar inocent. Sacramentul se săvârșește cu adevărat... Dar nu se poate spune că sacramentele sunt „folosite" în schisme. Tocmai pentru că sacramentele nu sunt „acte magice"... La urma urmei, Euharistia poate fi primită și „spre judecată și spre condamnare". Dar aceasta nu infirmă realitatea sau „semnificația" sacramentului euharistic în sine... Și același lucru se poate spune chiar și despre botez: harul baptismal trebuie reînnoit în muncă și slujire neîncetată, altfel va rămâne tocmai „inactiv". Din acest punct de vedere, Sfântul Grigorie de Nyssa a denunțat cu mare energie obiceiul de a amâna botezul până la ceasul morții sau până la bătrânețe, cel puțin pentru a nu murdări veșmintele baptismale. El schimbă accentul: botezul nu este doar sfârșitul existenței păcătoase, ci mai ales începutul.

Și harul baptismal nu este doar iertarea păcatelor, ci și un dar sau o promisiune de eroism. Numele este trecut în listele militare. Dar onoarea unui războinic constă în isprăvile sale, nu doar în rangul său. Și ce înseamnă botezul fără isprăvi?... Aceasta nu este altceva decât ceea ce vrea să spună Augustin cu distincția sa dintre „caracter" și „har". Și în orice caz, un anumit „semn" sau „pecete" rămâne pe fiecare persoană botezată, chiar dacă aceasta se îndepărtează și se retrage, iar pentru acest „semn" sau promisiune, toată lumea va fi chinuită în Ziua Judecății. Cei botezați se deosebesc de cei nebotezați chiar și atunci când harul baptismal nu a înflorit în isprăvile și faptele lor, dacă și-au corupt și irosit întreaga viață. Aceasta este o urmă de nește rs a atingerii divine...

Întreaga teologie sacramentală a Sfântului Augustin este caracterizată de această distincție clară între doi factori inseparabili ai existenței sacramentale: harul lui Dumnezeu și iubirea omului. Dar sacramentul se împlinește prin har, nu prin iubire. Totuși, omul este mântuit în libertate, nu prin violență și, prin urmare, în afara conciliarității și a iubirii, harul cumva nu se aprinde cu o flacără dătătoare de viață... Rămâne neclar: cum continuă acțiunea Duhului dincolo de gardul canonic al Bisericii? Care este semnificația sacramentelor în afara comuniunii?... Sacramente furate, sacramente în mâinile hoților... Teologia romană ulterioară răspunde la această întrebare cu doctrina validității sacramentelor ex opere operato (în opoziție: ex opere operantis). Augustin nu face această distincție. Dar el a înțeles semnificația sacramentelor în afara unității canonice în același sens. La urma urmei, opus operantum înseamnă, în primul rând, independența

sacramentului de acțiunea personală a preotului - Biserica săvârșește sacramentele, iar în ea Hristos este Marele Preot.

Sacramentele sunt săvârșite prin rugăciune și acțiunea Bisericii - ex opere orantis et operatis. Ecclesiae. Și în acest sens, învățătura despre semnificația lui ex opere operato trebuie acceptată... Pentru Augustin nu era atât de important ca sacramentele să fie „ilegale" și „nepermise" (licita) printre schismatici - era mult mai important ca schisma să fie o risipă a iubirii... Cu toate acestea, iubirea lui Dumnezeu umbrește și învinge antipatia umană. Și în schismele în sine (și chiar printre eretici) Biserica continuă să-și îndeplinească acțiunea mântuitoare și sfințitoare... Poate că nu ar trebui să spunem că schismaticii sunt încă în Biserică - acest lucru, în orice caz, nu este foarte precis și sună ambiguu. Ar fi mai corect să spunem: în schisme Biserica continuă să acționeze, în așteptarea ceasului misterios când inima încăpățânată se va topi în căldura „harului precedent", iar voința sau setea de conciliaritate și unitate se va aprinde și va arde...

„Semnificația" sacramentelor pentru schismatici este o garanție misterioasă a revenirii lor la plenitudinea și unitatea catolică... Teologia sacramentală a Fericitului Augustin nu a fost acceptată nici de teologia bizantină, nu pentru că ar fi văzut sau suspectat ceva străin sau superfluu în ea. Augustin nu era, în general, foarte cunoscut în Orient... În timpurile moderne, în Orientul ortodox și în Rusia, învățătura despre sacramente a fost adesea expusă după modelul roman - și aceasta nu era încă o asimilare creativă a conceptului augustinian...

Teologia ortodoxă contemporană trebuie să recunoască și să interpreteze practica canonică tradițională a Bisericii în raport cu ereticii și schismaticii, pe baza acelor premise generale stabilite de Augustin...

Este necesar să ne amintim cu tărie: afirmând „semnificația" sacramentelor și a ierarhiei însăși în schisme, Fericitul Augustin nu a înmuiat și nu a șters în niciun fel linia care separă schisma de conciliaritate. Aceasta nu este atât o linie canonică, cât una spirituală - iubirea conciliară în Biserică sau separatismul și alienarea în schisme. Și aceasta este pentru Augustin linia mântuirii...

Căci harul acționează, dar nu mântuiește în afara conciliarității... (De altfel, aici Augustin îl urmează îndeaproape pe Ciprian, care afirma că în afara Bisericii chiar și martiriul pentru Hristos nu este de niciun

folos...) De aceea, cu toată „realitatea” și „semnificația” ierarhiei schismatice, nu se poate vorbi în sens strict despre păstrarea „succesiunii apostolice” în afara conciliarității canonice. Această chestiune este examinată cu o exhaustivitate exhaustivă și o mare perspicacitate în remarcabilul articol al regretatului K. G. Turner, „Succesiunea apostolică”.

Și din aceasta rezultă fără îndoială că așa-numita teorie a ramurii Bisericii nu poate fi acceptată. Această teorie descrie schisma lumii creștine prea mulțumit de sine și fericit. Un observator din exterior s-ar putea să nu distingă imediat ramurile „schismatice” de trunchiul „catolic” în sine. Și totuși, în esența sa, „schisma” nu este doar o ramură. Există și o voință de schismă... Există o zonă misterioasă și chiar enigmatică dincolo de granița canonică a Bisericii, unde sacramentele sunt încă săvârșite, unde inimile ard și aprind atât de des în credință, în dragoste și în ascetism... Acest lucru trebuie recunoscut, dar trebuie, de asemenea, amintit că granița este reală, că nu există unitate...

A. S. Khomyakov a vorbit, se pare, tocmai despre asta. „Întrucât Biserica pământească și vizibilă nu este încă plinătatea și perfecțiunea întregii Biserici, pe care Domnul a rânduit-o să apară la judecata finală a întregii creații, ea acționează și cunoaște doar în limitele propriilor sale granițe, nejudecând restul umanității (după cuvintele Apostolului Pavel către Corinteni) și recunoscându-i ca excomunicați, adică neaparținând ei, doar pe cei care ei înșiși sunt excomunicați din ea. Restul umanității, fie străină de Biserică, fie legată de ea prin legături pe care Dumnezeu nu a binevoit să i le descopere, o lasă judecății zilei celei mari.”

Și în același sens, Mitropolitul Filaret al Moscovei a decis să vorbească despre Biserici „nu pur adevărate”. „Să știți asta - nu voi îndrăzni să numesc vreo Biserică care crede că Isus este Hristos falsă. O Biserică creștină poate fi fie pur adevărată, mărturisind învățătura divină adevărată și mântuitoare fără amestecul de opinii umane false și dăunătoare, fie nu pur adevărată, amestecând opinii umane false și dăunătoare cu învățătura adevărată și mântuitoare a credinței lui Hristos.” „Acum așteptați să judec cealaltă jumătate a creștinismului actual”, spune Mitropolitul Filaret în conversația sa finală. „Dar eu doar privesc la asta. Văd parțial cum Capul și Domnul Bisericii vindecă rănile numeroase și adânci ale șarpelui străvechi în toate părțile și mădularele acestui trup, aplicând uneori medicamente blânde, alteori

puternice și chiar foc și fier, pentru a înmuia amărăciunea, pentru a extrage otrava, pentru a curăța rănile, pentru a separa creșterile sălbatice, pentru a reînnoi spiritul și viața în mădularele pe jumătate moarte și mute. Și astfel sunt confirmat în credința că puterea lui Dumnezeu va triumfa în sfârșit în mod clar asupra slăbiciunilor omenești, binele asupra răului, unitatea asupra dezbinării, viața asupra morții."

Aceasta este doar o sarcină sau o caracteristică generală. Nu totul este clar și spus în ea. Dar întrebarea este corect pusă. Există multe legături, încă nerupte, prin care schismele sunt ținute într-o anumită unitate: Și toată atenția și toată voința trebuie adunate și îndreptate spre epuizarea încăpățânării discordiei. „Nu căutăm victoria, ci întoarcerea fraților, despărțirea de care ne chinuie" (Cuvintele Sfântului Grigorie Teologul).